

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
Bölcsészettudományi Kar

MAGYAR NYELVTUDOMÁNYI
ÉS FINNUGOR
INTÉZET

1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A
Tel.: (36-1) 485-5200/5151, 5353
Fax:
Ímél: mnyfi@btk.elte.hu

EÖTVÖS LORÁND UNIVERSITY
Faculty of Humanities

INSTITUTE
OF HUNGARIAN LINGUISTICS
AND FINNO-UGRIC STUDIES

H-1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A
Phone: (36-1) 485-5200/5151, 5353
Fax:
E-mail: mnyfi@btk.elte.hu

Igazolás

Alulírott Sarnyai Vivien, az Anyanyelvünk évszázadai 8. konferenciakötet szerkesztője hivatalosan igazolom, hogy az Anyanyelvünk 8. konferenciakötet közlésre elfogadta **László István** tanulmányát, melynek címe:

Mellékmondatbeli kötőmód használata két Jókai Mór-regényben

A kötet a Studia Iuvenum Chronolinguistica sorozatban fog megjelenni. A sorozatszerkesztő dr. Szentgyörgyi Rudolf. A kötet várható megjelenése 2023. október.
z

Budapest, 2023. május 14.

Sarnyai Vivien
Anyanyelvünk évszázadai 8. konferencia fő szervezője
Eötvös Loránd Tudományegyetem
doktorandusz

Mellékmondatbeli kötőmód használata két Jókai Mór-regényben

LÁSZLÓ ISTVÁN

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Bölcsészettudományi Kar

Magyar szak

laszloistvan646@gmail.com

Témavezető: Dr. Sárosi Zsófia

Absztrakt: Tanulmányom a kötőmód helyzetét vizsgálja két irodalmi műben. A grammatikai jelenség körül kialakult diskurzus azon csoportjának szemszögéből vizsgálom nyelvi korpuszomat, mely a mellékmondatbeli kötőmódot nemcsak szemantikailag, de morfológiailag is külön kategóriának tekinti. A dolgozat szinkrón és diakrón szempontokat egyaránt érvényesít. A vizsgálat során az ELTE DH Regénykorpuszára támaszkodom, és két Jókai Mór-regényt elemzek (*Egy magyar nábob*, *A barátfalvi lévita*). Arra keresem a választ, hogy a két regény mellékmondatbeli felszólító módú igéi mennyiben tekinthetők kötőmódúnak, ez milyen eloszlást mutat, valamint a *hogy* kötőszó jelenléte és az igekötők pozíciója hogyan alakul a mellékmondatbeli kötőmódú igék esetében.

Kulcsszók: kötőmód, szinkrón, diakrón, *hogy*-teszt, igekötő pozíciója, regénykorpusz

1. Bevezetés: A kötőmód helyzete a magyar grammatikában azóta vita tárgya szűkebb szakmai körökben, mióta grammatikaírással foglalkozik a magyar nyelvtudomány. A korai nyelvtaníróktól kezdve folyamatosan felmerül a kérdés, hogy vajon indokolt lenne elkülöníteni a magyar grammatikában is egy negyedik módot, a kötőmódot, vagy morfológiai jelöletlensége miatt (illetve a felszólító mód paradigmájával való alaki egybeesése miatt) ez teljesen fölösleges (SIMONYI 1877). Az ezzel kapcsolatos kutatások többféle megközelítésben vizsgálták a területet: a leíró nyelvészet, a nyelvtörténet, a szociolingvisztika, illetve a magyar mint idegen nyelv oktatásának szemszögéből is felmerültek különféle kérdések.

Tanulmányomban grammatikai és nyelvtörténeti szemszögéből vizsgálom a kötőmód létezésének kérdését a magyar nyelvben. Két Jókai Mór-regény korpuszát elemzem: az *Egy magyar nábob* (1853-54), illetve *A barátfalvi lévita* (1898) című műveket. Bácsi Enikő nemrég megjelent tanulmányából kiindulva (BÁCSI 2021) arra a kérdésre keresem a választ, hogy a két Jókai-regényben felszólító módúnak annotált szavak közül melyek tekinthetők kötőmód értékűnek, milyen eloszlást mutat a két mód megjelenésének összehasonlítása. Emellett más kapcsolódó szempontot is fel fogok vonultatni, mindebből pedig statisztikai következtetéseket fogok levonni, melyek önmagukon túlmutató következtetésekkel járnak majd.

A továbbiakban először összefoglalom a kötőmód körül kialakult diskurzus kardinális pontjait, felállítva az elméleti keretet. Ezután bemutatom kutatásom módszerét, eredményeit, végül pedig az ezekből levonható következtetéseket.

2. Elméleti keret: A kötőmód leginkább mellékmondatokban jelenik meg a magyar nyelv esetében (SÁRKÁNY 2018: 7). Számolhatunk azzal az eshetőséggel is, hogy a kötőmód értékű ige főmondatban jelenik meg (H. VARGA 2020b: 222), viszont írásomban csupán a mellékmondatban felbukkanó igéket vizsgálom.

A kötőmód funkciója „a beszélő által még nem ismert igazságértékű, még be nem következett, irreális események” (TURI 2009: 29; BÁCSI 2021: 110) jelzésében ragadható meg. Ezt a jelentéstartalmat a főmondatban található állítmányok hívják elő, melyek lehetnek célt, vágyakozást, hajlandóságot stb. kifejező predikátumok (BÁCSI 2021). Ez az igemód a mai magyar nyelvben nem kap megkülönböztetett morfológiai jelöltséget, alakja (látszólag) egybeesik az imperatívusszal. Ennek ellenére a szakirodalom bőven fel tud sorolni érveket a kötőmód jelenlétére, melyek grammatikai és szemantikai jelenségekben mutatkoznak meg.

Négy csoport alakult ki a kötőmód külön modusként való kezelésének tekintetében (SÁRKÁNY

2018: 6). Az első csoportban a kötőmódot teljesen mellőző grammatikák állnak (TOMPA 1961: 482–514, HADROVICS 1969: 264–278, KUGLER 2000: 107, 389). A második csoport tagjai megemlíti a kötőmódot, de kihangsúlyozzák, hogy csak szemantikai szinten különíthető el a másik három igemódtól (H. VARGA 2020a: 441–459, É. KISS 2003: 143–144). A harmadik csoportba tartozók úgy vélik, hogy a kijelentő és feltételes mód mellett a kötőmód létezik, tehát ők így módon nem különítik el a felszólító módot a kötőmódtól (FARKAS 1992: 207–224, HEGEDŰS 2004, TURI 2009: 25–38). Itt már a kötőmódot morfológiai kategóriaként határozzák meg, amelyhez esetenként társulhat felszólító érték is. A negyedik csoport esetében külön morfológiai kategóriaként említik a kötőmódot és a felszólító módot (KENESEI 1992: 529–723, TÓTH 2014: 631–644).

Négy érvet szokás megemlíteni a kötőmód léte mellett. A legkézenfekvőbb érv a Pomozi Péter által megfogalmazott „szemantikai abszurdum” (POMOZI 1991: 4). Ez a fogalom olyan szemantikai ellentmondásra utal, mely meggyengíti a mellékmondatban szereplő, morfológiailag felszólító módú igének a felszólító jelentéstartalmát. A főmondat predikátuma szemantikai szinten nem felszólító jelentéstartalmú ígét vonz. A következő mondatban például „szemantikai abszurdum” lenne felszólító módú ígét detektálni:

(1) Képes vagyok arra, hogy megtanuljak japánul.

A másik elterjedt érv a *hogy*-teszt, melyet a legtöbb szakirodalom érint (pl.: SZARKA 2000: 139–153, TÓTH 2005: 175–189, SÁRKÁNY 2018: 5–17, BÁCSI 2021). Ennek lényege, hogy a felszólító módú ígét tartalmazó mellékmondat nélkülözni tudja a *hogy* kötőszót, ezzel ellentétben a kötőmódú ígét tartalmazó nem.

(2) Kérlek, hogy vidd ki a szemetet! (imperatívusz)

(2') Kérlek, vidd ki a szemetet! (imperatívusz)

(3) Nem szeretném, hogy elmenj. (konjunktívusz)

(3') *Nem szeretném, elmenj. (konjunktívusz)

Ehhez hasonlóan népszerű próba a szavak sorrendjének vizsgálata, ezen belül pedig az igekötők helyzete a mellékmondatbeli ígéhez képest. Megfigyelhető, hogy a felszólító mód használatakor a mellékmondatban az igekötő az ige után következik, azaz fordított szórenddel találkozunk. Erre szemléletes példa a (2)-es mondat. Ezzel ellentétben a konjunktívuszi ígék a mellékmondatban megőrzik az egyenes szórendet, ahogyan azt a (3)-as mondatban is láthatjuk.

H. Varga Márta egyik tanulmányában bemutatja, hogy a kötőmód teljes paradigmával rendelkezik mind határozott, mind határozatlan ragozásban. A felszólító mód inkább az E/2., T/1., T/2., valamint a magázó alakokra korlátozódik. (H. VARGA 2020a: 441–459). Ez megkérdőjelezi azt a kijelentést, hogy a kötőmód léte illegitim, hiszen nem rendelkezik különálló paradigmával.

Dolgozatomban a negyedik csoport állításai mellett foglalkozok állást: a kötőmódot nemcsak szemantikailag, de morfológiailag is külön kategóriának tekintem akkor is, ha poliszémia alakult ki a felszólító mód (hiányos) paradigmájával.

A kötőmód körüli diskurzusban fontos még a főmondat régeneseinek kategorizálása, melyre az évek során különböző megoldások születtek. Vizsgálatom szempontjából egy rugalmas, szemléletes és kimerítő rendszerezést kellett választanom, így végül Tóth Enikő kategóriarendszerére esett a választásom (TÓTH 2005: 178–179). Főbb kategóriái a következők: racionális értékelést kifejező predikátumok, episztemikus értékelést kifejező predikátumok, engedélyezést kifejező predikátumok, tiltást kifejező predikátumok, célt, hajlandóságot, vágyakozást kifejező predikátumok.

Dolgozatomban tehát akkor fogom kötőmódúnak detektálni a mellékmondatban megjelenő ígét, ha a főmondatban az előbb felsorolt régensek jelennek meg. Figyelembe fogom venni a *hogy*-tesztet, illetve az igekötő helyzetét is, azonban nyelvtörténeti okok miatt ezek a szabályok nagy valószínűséggel nem lesznek következetesek (BÁCSI 2021).

A felvázolt elméleti háttérnek természetesen megvan a maga diakrón vonatkozása is, ami ebben a dolgozatban kitüntetett fontosságú. Pomozi Péter gondolatmenetét követve, a magyar kötőmód egy, a nyelvemlékes korban végbement változás eredménye: az alapnyelvi eredetűnek tekintett célhatározói értékű infinitívuszi szerkezet fokozatosan háttérbe szorult, és alárendelő célhatározói mondat vette át a helyét (persze nem teljeskörűen), melyben megjelent a kötőmódú ige. Valószínűleg azért sem alakulhatott ki külön paradigma, mert a magyar konjunktívusz kései fejlemény, a nyelvhasználók pedig nem érzékelték zavarónak ezt a morfológiai poliszémiát. A magyar nyelvhasználó egy ideig a feltételes módot is használta bizonyos esetekben a kötőmód helyett. Ennek vizsgálata nem tárgya dolgozatomnak. (POMOZI 1991).

Pomozi Péter szerint ugyanakkor történeti szempontból értelmetlen a kötőmód modulusok közé sorolása (POMOZI 1991: 11). Dolgozatom viszont amellett érvel, hogy lehet nyelvtörténeti relevanciája

a kötőmód különböző korokból származó szövegekben való vizsgálatának. Ezt bizonyítja Bácsi Enikő kutatása is, ami kiindulópontját adja dolgozatomnak (BÁCSI 2021).

Bácsi Enikő leszögezi, hogy az időbeli távolság miatt nem alkalmazhatóak korlátlanul azok a próbák, melyek a mai szinkrón nyelvvállapotban igen. Kutatásának fontos része éppen ezért a *hogy* kötőszó és az igekötők pozíciójának megfigyelése. Bár Bácsi Enikő középmagyar kori korpuszt elemez (én pedig újmagyar korit), mégis fontosnak tartom a felszólító mód : kötőmód eloszlásának vizsgálata mellett a fenti két szempont figyelembevételét is. Ezzel ugyanis arra a kérdésre kaphatunk választ, hogy a Bácsi Enikő által megállapított középmagyar kori ingadozás vajon megmaradt-e Jókai Mór korában is, vagy akkorra már kialakult a mai standard nyelvhez közeli állapot.

Dolgozatomban tehát három kérdésre keresem a választ:

1. Hogyan alakul Jókai Mór vonatkozó regényeiben a felszólító mód : kötőmód eloszlása?
2. Mit mutat a *hogy* kötőszó eltörlésének próbája a korpuszban?
3. Mit mutat a mellékmondatbeli igekötők pozíciója a korpuszban?

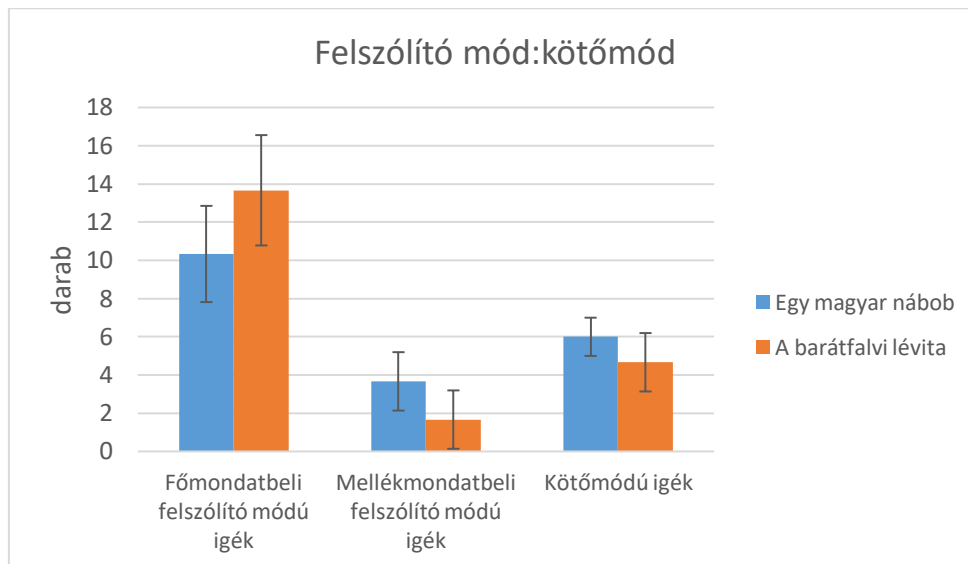
Hipotézisem szerint szemmel látható eloszlás fog kirajzolódni a felszólító módú és kötőmódú igék között, emellett feltételezésem szerint a *hogy* kötőszó és az igekötők pozíciója megszilárdult már Jókai korára.

3. Módszer: Dolgozatomhoz az ELTE DH regénykorpuszában (BAJZÁT TÍMEA BORBÁLA–SZEMES BOTOND–SZLÁVICH ESZTER 2021) végeztem elemzéseket két Jókai Mór-regénnyel kapcsolatban: *Egy magyar nábob* (1853–54), *A barátfalvi lévita* (1898). Az annotált korpuszon belül a felszólító módú igékre kerestem rá, mivel külön kötőmód nincs annotálva. A tokenek maximális távolságát nem definiáltam, ezzel is tágítva a találatok számát, kontextusméretként pedig mondatokat kértem le. Ilyen keresési feltételek mellett a két regényben összesen 1601 találatot adott ki, ebből az *Egy magyar nábob*ban 1294, míg *A barátfalvi lévita* című regényben 307 előfordulást jelentett meg. Ezek között természetesen vannak főmondatbeli felszólító módú igék is, de mivel kutatásom csak a mellékmondatokra korlátozódik, ezeket kiszűrtem. A megmaradt halmazból véletlen mintavétel segítségével húsz-húsz mondatot választottam ki mindkét szövegből. A véletlen mintavételt mindkét szöveg esetén háromszor megismételtem, hogy aztán statisztikai műveleteket tudjak végezni velük (azaz összesen hatvan-hatvan mondatot elemeztem). Minden esetben végigfuttattam a következő analízist:

1. Kiszelektáltam a főmondatbeli felszólító módú igéket.
2. Szétválasztottam a mellékmondatokban megjelenő felszólító módú igéket a kötőmódúaktól.
3. Megvizsgáltam, mi történik a *hogy* kötőszóval a kötőmódú igék halmazán belül.
4. Megvizsgáltam, milyen pozíciókban áll az igekötő (ha jelen van) az igéhez viszonyítva a kötőmódú igék halmazán belül.

Az analízis után három grafikont állítottam össze, melyek bemutatására hamarosan sor kerül. Az első diagram a mellékmondatbeli felszólító módú igék eloszlását ábrázolja a kötőmódúakhoz viszonyítva. Az adatokon háromféle tesztet kellett futtatni, a Sapiro–Wilk-féle normalitási tesztet, az ANOVA-t, végül pedig a Tukey-féle post hoc tesztet. Mindez azért volt szükséges, mert 60 darab elemzett adatból ezek segítségével lehet következtetni arra, hogy a korpuszból lekért halmaz egészére igazak-e valamiféle tendenciák, és ha igen, akkor melyek azok. A másik két diagram a *hogy* kötőszó viselkedését, valamint az igekötők pozícióját ábrázolja. Ebben az esetben T-próbát kellett futtatni, ami megmutatja, hogy van-e szignifikáns különbség két vizsgált elem között.

4. Eredmények: Az első ábra a mellékmondatbeli felszólító módú igék eloszlását mutatja a kötőmódúakéhoz képest:

1. ábra

Három kategória elkülönítése volt szükséges, ugyanis a mellékmondatbeli igemódokon kívül a főmondatbeli felszólító módú igéket is ki kellett válogatni. A következőkben mindhárom esetre adok egy-egy példát:

(4) Főmondatbeli felszólító módú ige: Vigye kend a Matusnak, tegye elébe az egész tálat. (*A barátfalvi lévita*)

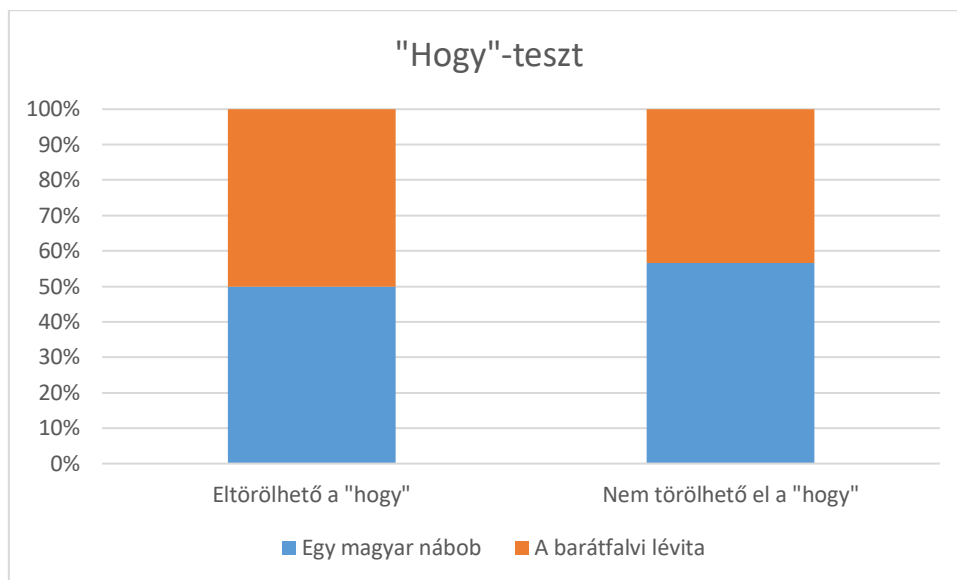
(5) Mellékmondatbeli felszólító módú ige: Izenjék meg Kárpáthy János úrnak, hogy még ma keressen fel, fontos, sietős beszédem van vele. (*Egy magyar nábob*)

(6) (Mellékmondatbeli) kötőmódú ige: A vén hajdú fogta hátul a mentéje vitézkötését, nehogy meg találjon futamodni. (*A barátfalvi lévita*)

Láthatjuk, hogy mindkét regény esetében a főmondatbeli felszólító módú igékből szignifikánsan több van, viszont a mellékmondatok terén a kötőmódúból van szignifikánsan több. A lefuttatott próbák arra irányultak, hogy kimutassák, van-e szignifikáns különbség a két regény adatai között. Ezt csupán a főmondatbeli felszólító módú igékről lehet kijelenteni, a másik két kategórián nem lehetett elvégezni a próbát. Ez valószínűleg annak köszönhető, hogy túl kevés mondatot vizsgáltam meg, illetve annak, hogy a vártnál kevesebb mellékmondatbeli igével volt dolgom a 3*20 mondatban. Bár azt a vizsgált adatok alapján nem lehet egyelőre kijelenteni, hogy a két regény megírása között eltelt évtizedekben szignifikánsan csökkent volna a mellékmondatbeli felszólító és kötőmódú igék használata, egy biztos megfigyelést ennek ellenére leolvashatunk:

A mellékmondatokban vizsgált igék között szignifikánsan kevesebb a felszólító módú, mint a kötőmódú.

A második diagram a *hogy*-teszt eredményeit foglalja össze a kötőmódú igék halmazán belül:

2. ábra

A vizsgált mondatokból egyértelmű mintázat rajzolódik ki: a kötőmódú igéket használó mondatokban szükség van a *hogy* kötőszóra. Következzék egy példa ennek szemléltetésére:

- (7) Méltóságon alul volt, hogy észrevegye. (*A barátfalvi lévita*)
 (7') * Méltóságon alul volt, észrevegye.

Ez alól egy-egy kivételt találtam:

- (8) ...s Teréz inkább hinni fog, mintsem tájékára is menjen ez általa kárhozottatott intézetnek a valót megtudakolandó. (*Egy magyar nábob*)
 (9) ...ha akadna valaki, aki megtanítsa a hiszekegyre. (*A barátfalvi lévita*)

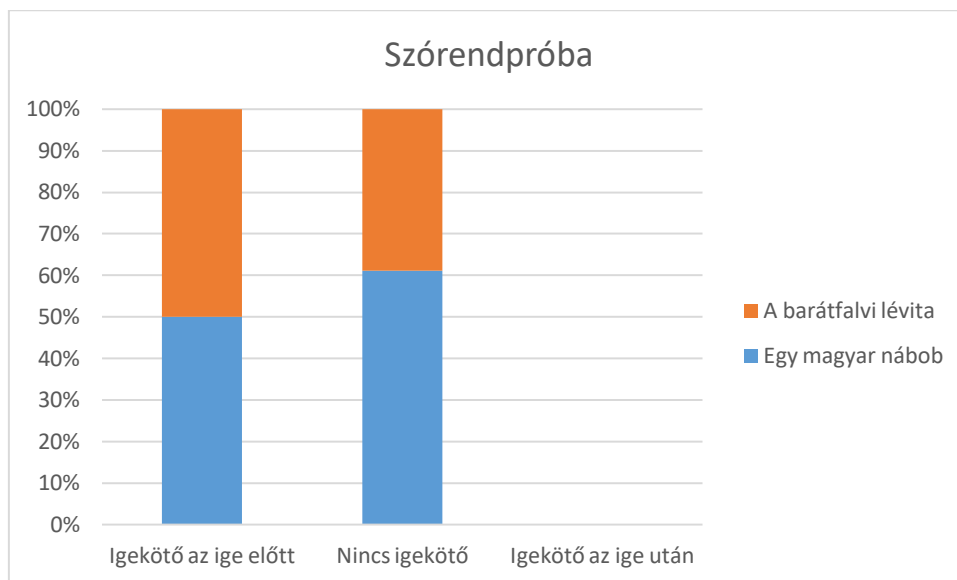
A (8)-as és (9)-es példában bár hiányzik a *hogy* kötőszó, helyette két másik kötőszó áll: *mintsem*, *aki*. Ráadásul a *mintsem* kötőszónak a *hogy* a vonzata: *mintsem hogy*. Ezekben az esetekben is a meglévő kötőszók eltörlése agrammatikus mondatokat eredményeznének, így a nem eltörölhető halmazba számítom. A két regény között a T-próba alapján nincs szignifikáns különbség e téren sem.

A harmadik, egyben utolsó diagram az igekötők pozícióját ábrázolja. Sok esetben nem tartozott igekötő az igéhez, ezért ennek is külön kategóriát szenteltem, a következtetés levonásakor azonban elég szemügyre venni a két ellentétes kategóriát: egyenes szórenddel van-e dolgunk vagy fordított szórenddel. A diagramból egyértelműen kiolvasható: a kötőmódú használó mellékmondatokban, ha elő is fordul igekötő, akkor ez minden esetben az ige előtt áll. Ettől eltérő találat csupán a véletlen műve lehet, az analízis során egyszer sem talákoztam olyan mondattal, melyben kötőmód használatakor az igekötő az ige után állt volna. A két regény között ebben az esetben sincs szignifikáns különbség, amit a T-próba igazol. A (7)-es példa ennek bemutatására is szemléletes:

- (7) Méltóságon alul volt, hogy észrevegye. (*A barátfalvi lévita*)
 (7'') * Méltóságon alul volt, hogy vegye észre.

Az igekötő nélküli kategóriára a következő példa hozható:

- (8) Ez az ő titkos nemtője, ki nem akarja, hogy őt ismerje. (*Egy magyar nábob*)

3. ábra

5. Következtetések:

1. A felszólító mód : kötőmód eloszlása Jókai Mór két regényében az általam elemzett adatmennyiség alapján így alakul: a mellékmondatokban szignifikánsan több kötőmóddal találkozunk, mint felszólító módúval. A két regény közötti szignifikáns eltérést nem lehet kijelenteni, ehhez több adatot kellene feldolgozni. A két regény megalkotása között eltelt 44 évet figyelembe véve nehezen várható el szignifikáns különbség alakulása.
2. A *hogy*-teszt az előbbinél sokkal biztosabb képet mutat. Kötőmóddal élő mondatok esetében szükséges a *hogy*, ritkán pedig valamilyen más kötőszó. Bácsi Enikő TMK-korpuszon végzett számolásaihoz hasonlítva (BÁCSI 2021) kirajzolódik egyféle minta, melynek bebizonyításához további kutatásokra lenne szükség: a középmagyarhoz képest az újmagyar kori Jókai-szövegekben következetesebb a *hogy* kötőszó használata kötőmód esetén, nincs már ingadozás ezen a téren.
3. A szórendpróbát tekintve is megfigyelhetünk egyfajta megszilárdulást, ám ennek bebizonyításához szintén további kutatásokra lenne szükség. Úgy tűnik, hogy az igekötő pozíciója megszilárdult, az egyenes szórend vált érvényessé és használttá. Bácsi Enikő tanulmányához hasonlítva itt is azt a megfigyelést tehetjük, hogy a középmagyar kori szövegekhez képest a bizonytalanság eltűnt.
4. A két regény összehasonlításához további számításokra lenne szükség, azonban a *hogy*-teszt és a szórendpróba terén már most is látszik, hogy nincs szignifikáns különbség a két regény között.

Hipotéziseim tehát többé-kevésbé beigazolódtak, ám néhány ponton további elemzésre lenne szükség egy biztosabb álláspont megfogalmazásához.

Forrás:

Regénykorpusz. ELTE BTK Digitális Bölcsészeti Tanszék, Budapest. https://regenykorpusz.elte-dh.hu/?_ga=2.1271281.1741087999.1667641894-935689382.1667641894

Hivatkozott irodalom:

BÁCSI ENIKŐ 2021. Hogyan mondták kötőmódban? – Előtanulmány a középmagyar mellékmondati módhasználatról. In: DÖMÖTÖR ADRIENNE–GUGÁN KATALIN–VARGA MÓNICA szerk., *Versengő szerkezetek a középmagyar kor nyelvében*. Akadémiai Kiadó, Budapest. (Letöltve: https://mersz.hu/hivatkozas/m883vsakke_6_p2#m883vsakke_6_p2 (2022. 04. 20.))

- BAJZÁT TÍMEA BORBÁLA–SZEMES BOTOND–SZLÁVICH ESZTER 2021. *Az ELTE DH Regénykorpusz és lehetőségei.* In: TICK JÓZSEF–KOKAS KÁROLY–HOLL ANDRÁS szerk., *Online Térben–Az Online Térért.* HUNGARNET Egyesület, Budapest. 63–72. (Online hozzáférés: <https://doi.org/10.31915/NWS.2021.7>) (2022. 11. 03.)
- É. KISS KATALIN 2003. Mondattan. In: É. KISS KATALIN–KIEFER FERENC–SIPTÁR PÉTER szerk., *Új magyar nyelvtan.* Osiris Kiadó, Budapest. 17–186.
- FARKAS, DONKA F. 1992. Mood choice in complement clauses. In: KENESEI ISTVÁN–PLÉH CSABA szerk., *Approaches to Hungarian 4.* JATE, Szeged. 207–224.
- HADROVICS LÁSZLÓ 1969. *A funkcionális magyar mondattan alapjai.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 264–278.
- HEGEDŰS RITA 2004. *Magyar nyelvtan. Formák, funkciók, összefüggések.* Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- H. VARGA MÁRTA 2020a. Igemód és mondatmód–A felszólítómód és a kötőmód („a mellékmondati felszólító mód”) összefüggései a magyarban. *Magyar Nyelvőr.* 144: 441–459.
- H. VARGA MÁRTA 2020b. Kötőmód a magyarban és némely indoeurópai nyelvben. *Publicationes Universitatis Miskolciensis.* 24: 214–225.
- KENESEI ISTVÁN 1992. Az alárendelt mondatok szerkezete. In: KIEFER FERENC szerk., *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 529–723.
- KUGLER NÓRA 2000. Az igeragozás. In: KESZLER BORBÁLA szerk., *Magyar grammatika.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest. 104–126.
- POMOZI PÉTER 1991. Néhány gondolat a magyar „konjunktívusz”-ról. In: POMOZI PÉTER–HEGEDŰS RITA: *A konjunktívusz a magyarban. Dolgozatok a magyar mint idegen nyelv és hungarológia köréből* 26. ELTE, Budapest. 3–13.
- SÁRKÁNY FRUZZSINA 2018. A magyar kötőmód jellegzetességei és státusza a magyar mint idegen nyelv oktatásában. *THL2.* 1-2: 5–17.
- SIMONYI ZSIGMOND 1877. A magyar igemódok alkalmazása. *Magyar Nyelvőr.* 6: 529–539.
- SZARKA PÉTER 2000. Van-e kötőmód a magyarban? (Egy szórendi vizsgálat tanulságai) *Medicina et linguistica VI.* Semmelweis Egyetem Nyelvi Lektorátusa, lekt. Dr. LENGYEL ZSOLT 6: 139–153.
- TÓTH ENIKŐ 2005. Az alárendelt mellékmondatbeli kötő-, ill. felszólító módról. In: SINKOVICS BALÁZS *LINGDOK4.* SZTE, Szeged. 175–189.
- TÓTH ENIKŐ 2014. *The imperative and the subjunctive proper: Two distinct grammatical moods in Hungarian.* Argumentum 10: 631–644.
- TOMPA JÓZSEF 1961. Az igeragozás. In: TOMPA JÓZSEF szerk., *A mai magyar nyelv rendszere I.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 482–514.
- TURI GERGŐ 2009. *Kötőmód a mai magyar nyelvben.* Argumentum 5: 25–38.
- A statisztikai eredmények matematikai és informatikai részében köszönet a segítségért Jezsó Bálintnak.*